
КОНОВАЛЕНКО Ю.В.,
аспірант, кафедра педагогіки
і психології вищої школи,
Національний
педагогічний університет
ім.М.П. Драгоманова,
м. Київ

СТАТУСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПЕРІОДИКИ В ПЕРЕБУДОВНИЙ ПЕРІОД 1985-1991РР.

У статті проаналізовано явище введення в науково-педагогічний обіг українських періодичних педагогічних часописів у якості навчальної літератури. Розглянуто висвітлення і запозичення за умов радянської педагогіки, досвіду підготовки майбутнього вчителя в капіталістичних країнах, використовуючи, як унікальний, історичний період перебудови та гласності. Виявлено інформаційний чинник у якості каталізатора висвітлення зарубіжного досвіду підготовки вчителя.

Ключові слова: періодика, зарубіжний досвід, педагогічна практика, концепції, альтернативи, інформаційний чинник, нововведення.

В статье проанализировано явление введения в научно-педагогическое обращение, украинских педагогических изданий в качестве учебной литературы. Рассмотрено освещение и заимствование в условиях советской педагогики, опыта подготовки будущего учителя в капиталистических странах, используя, как уникальный, исторический период перестройки и гласности. Обнаружено информационный фактор в качестве катализатора освещения зарубежного опыта подготовки учителя.

Ключевые слова: периодика, зарубежный опыт, педагогическая практика, концепции, альтернативы, информационный фактор, нововведения.

It is shown the changes in national educational media space during the period of restructuring of society. Define some of the foreign teaching methodologies that due to the educational periodicals newspapers gained mass implementation and contributed to the development of humanistic

© Коноваленко Ю.В., 2014

pedagogy, the ideas of free education in the national educational space. Achieved and summarized the analysis and synthesis pathways of introduction and humanistic pedagogy in teacher training through the teaching methods of foreign scholars and classroom practitioners to the Ukrainian educational periodical press.

Key words: *pedagogical periodicals, international experience, pedagogical practice, conception, alternative, information factor, professional competence, innovation.*

у публікаціях усіх українських педагогічних періодичних видань в так званий перебудовний період з 1985 по 1991 роки, який можна вважати особливим, простежується окрема тематика, питома вага якої в межах загальної кількості статей про світовий досвід підготовки вчителя є домінуючою. Це висвітлення досвіду підготовки вчителя у капіталістичних країнах.

Скажімо про досвід Сполучених Штатів Америки такі дослідники як В.Б. Євтух, Т.С. Кошманова, О.В. Шамшур, О.П. Ковязіна, Г.Д. Дмитрієв, В.М. Чорний, А.В. Булай, Н.І. Чорна, М.І. Мірошніченко, І.Г. Тараненко та багато інших розміщують свої статті практично у кожному з існуючих на той час українських педагогічних періодичних видань «Радянська освіта», «Радянська школа», «Дошкільне виховання», «Початкова школа» з урахуванням специфіки читацької аудиторії. І хоча кожна з публікацій не позбавлена політичного забарвлення та подає фактаж крізь призму його критики, для ретельного, глибокого читача, чи просто фахівця, вона ставала джерелом важливої професійної інформації. [2, С. 92-94]; [5, С.88-92]; [6, С. 80-84]; [11, С. 79-82].

Зупинимось на заголовках окремих із цих публікацій «Сучасні концепції змісту освіти в буржуазній педагогіці США», «Реальність і невтішні перспективи», «Альтернативна підготовка вчителів у США», «Тестування, як інструмент соціальної і расової се-

лекції в школах США», «Прогрес і невігластво», «Загальне ядро знань і диференціація змісту освіти у старшій середній школі США», «Проблеми змісту освіти американської школи в період реформи 80-х років», «Програми етнічної спадщини та білінгвізму в школах США».

На перший погляд, та й по суті, кожна зі статей є ідеологічним посилом. Але значення цих матеріалів ширше ніж, просто політичне промивання мізків. Звісно, що інформаційний чинник в цей історичний період ще не відіграє функції соціокультурної трансформації. Та авторитетні компаративісти, зокрема найвідоміша серед них О.В. Сухомлинська, в своїх дослідженнях зарубіжної педагогіки у другій половині 80-х років фактично здійснює відкриття статусних трансформацій педагогічної періодики. Бо аналізуючи процеси модернізації тодішньої французької освіти вона показує, що «У навчальні програми вводяться нові дисципліни з економіки, соціології, технології за рахунок скорочення чи модифікації «традиційних дисциплін», таких, як історія, філософія, громадянознавство.» [9. С. 87-90] Вона підкреслює: «Зміст освіти залишається основним провідником «моделювання» умів молоді... Його значно посилює розвиток засобів масової інформації, нових технологій.» [Там само]

Засоби масової інформації дослідниця вводить до поняття навчальної літератури. В радянський період це

було новим і незвичним. Але зміна інформаційної політики в державі, введення таких понять як плюралізм, гласність, демократизація, перебудова дозволило таким вченим, піднести вже до рівня підручника не лише друковану періодику, а й ЗМІ в цілому. Аналізуючи на сторінках української педагогічної преси діяльність французьких освітян О.В. Сухомлинські наголошує: «Покажемо щодо цього є підручник з економічних і соціальних наук — предмета, який викладається в останніх класах ліцеїв і коледжів. Він містить в основному уривки з періодичної преси — дані про еволюцію курсу долара, про зміни в цінах на нафту, актуальні питання розвитку суспільства тощо. Матеріал підручника доповнюється телевізійними передачами, газетними і журнальними публікаціями.» [9. С. 87-90]

Таким чином в цей період можна чітко простежити, що саме інформаційний чинник починає відігравати функцію каталізатора у висвітленні зарубіжного досвіду підготовки вчителя. Зростає значення педагогічної періодику як джерела фахових знань.

Розкриваючи окремі освітні методики зарубіжних педагогів українські педагогічні часописи таким чином залучають не лише вчених, але й широку освітянську громадськість до опанування досі не використовуваних форм оцінювання якості освіти, успішності студентів і учнів, урізноманітнення, хоча на перший погляд, метою публікацій є критика буржуазного способу життя.

«Складанням стандартизованих тестів займаються спеціалізовані компанії. Так звана «тестова індустрія» має оборот капіталу понад 200 млн. доларів на рік (див.: Rioux W. You Can Improve Your Childs School. Simon and Schuster, N.Y., 1980. — Р. 113). Серед найбільших компаній — «Ед'юкейшн тестінг сервіс». До її програми входить понад 130 видів різних тестів, включаючи інтелектуальні за шкалою Стенфорда — Біне (див.: Tests cant solve

problem. U.S. News and world report., May 19, 1986).

До матеріалів і результатів тестування нікого не допускають. Компанії, що створюють тести, старанно зберігають свої таємниці. Досліджувані одержують на руки тільки цифровий результат без пояснення допущених ними помилок. Як свідчить американський педагог Мітчел Лазарус, «атмосфера військової секретності оточує освітні тести сьогодні. Батьки не мають доступу до тестів, які відіграють важливу роль у визначенні майбутнього їхніх дітей, і громадськість також не може судити про те, наскільки правильно проводяться іспити. Тестова індустрія має великі переваги при захисті, оскільки лише втаємничені критики мають доступ до матеріалів» (Цит. за W. Rioux, — Р. 115).» [10. С. 92-94]

Насправді ж, за нібито викривальними фактами, педагогічна громадськість отримує важливу інформацію про специфіку організації тестування, яке у цей період вже стукає в двері української вищої педагогічної і середньої школи. В цей період, коли інтерес до світових педагогічних технологій в Україні зростає, коли кількість матеріалів про підготовку вчителя в зарубіжжі збільшується, наші освітяни отримують можливість через педагогічну періодику ознайомитись ще і з такими формами підготовки вчителя як «школи професійного розвитку» як «рефлексорне викладання», як «кооперативне навчання», як «мікро викладання», «міні курси», «лабораторні методи підготовки вчителя», «конструктивістські методи підготовки вчителя», «педагогічні ситуації, як метод підготовки вчителя», що були поширеними і активно використовувались в Сполучених Штатах Америки [12. С. 2].

Проаналізувавши українську педагогічну періодику 1985-1991 років, що друкувала матеріали про підготовку вчителя в США можна зробити висновки що у цей період спостерігався вплив екзистенціалізму філософсько-

го аналізу, а також поступове зростання інтересу до когнітивних і соціал-конструктивістських концепцій.

А от про статусні трансформації педагогічної періодики, як явища у цей період свідчать публікації в «Радянській школі» і «Радянській освіті». В них, хоч і з ідеологічним «напиленням», зате вже широко розповідалось про устрій і програми американських університетів та педагогічних коледжів у яких дотримуються різноманітних теоретичних концепцій при структуруванні змісту освіти. [3. С. 90-94]; [4. С. 2]

Такі дослідники зарубіжного досвіду підготовки вчителя, як А.М. Алексюк та І.А. Туганова у своїх публікаціях не просто інформують читачів. Вони зосереджують увагу на причинах, які сприяли реорганізації педагогічної освіти і її напрямках: «США вживають активних заходів щодо реорганізації педагогічної освіти. В центрі уваги при цьому залишається викладацько-педагогічний цикл. Робляться спроби розробити професіограми діяльності вчителя, визначається детальний перелік знань, умінь і навичок, якими має оволодіти вчитель, ведуться пошуки нових програм, форм організації і методів навчання.» [1. С. 90-92]

Корисним не лише для аналізу, а й для можливого застосування є наведені авторами рекомендації щодо планування педагогічної освіти, зміст окремих курсів підготовки вчителя: «З метою удосконалення педагогічної освіти майбутніх учителів провідні вчені США подають рекомендації щодо її планування. Деякі поради досить цікаві. Зокрема, пропонуються такі курси підготовки вчителів.

Курс «Професія вчителя». У ньому розкриваються основні концепції викладання як виду професійної діяльності, подається коротка інформація про педагогічну професію та її особливості. В ході вивчення цього курсу студент відвідує різні школи. Це дає йому змогу вирішити, чи має він по-

кликання і здібності для педагогічної роботи.

Курс — «Трактування питань освіти в різних філософських концепціях і теоріях» — автори вважають новим напрямом у підготовці вчителів. Курс «Історія освіти у США» пропонується як факультативний.

У курсі «Розвиток людини і її навчання» вивчаються питання певних соціальних, емоційних, фізичних та інтелектуальних характеристик учнів. Тут розглядаються особливості учнів різного віку та різних соціальних прошарків, шляхи виявлення їхніх здібностей. За допомогою цього курсу формується вміння застосовувати різні підходи до учнів.

Курс «Розробка планування і навчання» введено в програму з метою навчити студентів ефективно планувати викладацьку діяльність і розробляти відповідні види навчальної роботи. На основі потреб і особистіших характеристик учнів студент повинен уміти ставити реальні цілі й завдання, визначати їх послідовність, розробляти альтернативні види навчальної діяльності, оволодівати різними формами організації навчання (лекції, дискусії, опитування, моделювання та ін.). За допомогою цього курсу вивчаються питання підвищення активності учнів, ефективності зворотного зв'язку, техніки аналізу досягнень учнів.

Курс «Міжособистісне спілкування». Автори вважають, що до початку практичної діяльності студенти повинні оволодіти навичками спілкування і керівництва класом, вивчити методику формування сприятливої атмосфери, класних дискусій, техніку ефективного розв'язання проблем і прийняття, рішень, тактику розв'язування конфліктів, міжособистісних проблем тощо.

Курс ТЗН спрямований на вивчення; можливостей використання в навчальному процесі аудіовізуальних засобів, найпростіших канцелярських машин і ЕОМ.

Курс — «Визначення підготовленості до, навчання». Він розглядає основні причини, що впливають на готовність особи до викладацької діяльності, розкриває різні типи» формальних і неформальних методів аналізу.

Курс «Контроль знань» навчає користуватися контрольними тестами для оцінки-знань учнів. Крім того, ще вивчаються курси «Навчання мови і мислення», «Дослідницька робота і нововведення». Останній, спрямований на формування вміння критично осмислювати наукові публікації, оволодіння основними статистичними методами, застосування нововведень у практику, порівняння і поєднання нових методів з традиційними. Після засвоєння теоретичного курсу у два етапи проводиться практика: учнівство (в ролі асистента, вчителя) і самостійна робота.

Така форма організації підготовки вчителів потребує значних матеріальних затрат і доступна тільки для елітарних навчальних закладів США.» [1. С. 90-92]

В даному контексті поняття «елітарний» вжито з певним негативним семантичним забарвленням. Як недостатній, або що обмежений в можливості застосування. Та навіть на цьому прикладі в порівнянні з сучасністю видно як розвиваються, дифузують ідеологеми і як ми широко розвиваємо заклади елітарного навчання у розумінні — навчання талановитих, навчання обдарованих, навчання здібних.

Серед окремих курсів підготовки вчителя, апробованих американськими вченими, найбільш перспективним для запозичень в практику діяльності української вищої педагогічної школи, що з другої половини 80-х років опирається на активне використання педагогічної періодики, постає курс «Дослідницька робота і нововведення». Він, у трактуванні американців, якраз і спрямований на формування умінь критично осмислювати наукові публікації та застосовувати

нововведення в практику.

Критичне осмислення наукових публікацій, готовність до нього і потреба у ньому збагачує майбутнього педагога. Робить його фахову палітру значно ширшою, мобільнішою, створює підґрунтя для творчості та можливість експериментувати. В другій половині 80-х років ХХ століття, коли політично відкрилась можливість і в освітній галузі відкрито цікавитись та перевіряти на ділі здобутки зарубіжної педагогіки, вивчати світовий досвід підготовки вчителя, саме критичне осмислення наукових публікацій мало стати стабілізуючим фактором. Бо зняття суворих обмежень і плюралізм поглядів, що плакатно підтримувався в перебудовний період офіційною пропагандою, у сфері педагогіки, надзвичайно тонкій і чутливій до змін, могли привести в окремих випадках до вибухових ситуацій. Особливо, коли сміливі експериментатори наражались на стіну несприйняття радянськими ортодоксами від науки, а точніше, консервативною владою. Імена тодішніх новаторів, зокрема Лисенкової, Щетиніна, В.М. Шаталова, Ш.О. Амонашвілі звучали як серед негативних звітів парт номенклатури так і паралельно в просунутих дискурсах інтелектуальних видань.

Американський досвід критичного осмислення наукових публікацій та готовність застосовувати нововведення привнесений у вітчизняний педагогічний обіг українськими дослідниками сприяв легалізації новаторства, поширенню передових педагогічних технологій. В цей період в Київському державному педагогічному інституті ім. О.М. Горького та в Полтавському державному педагогічному інституті м. В.Г. Короленка, як наслідок гласності і перебудовних суспільно-політичних процесів були засновані кафедри педагогічної творчості, були запровадженні своєрідні «пересувні» кафедри педагогічної майстерності. В педінститути приїздили педагоги-новатори і давали майстер класи перед

численними студентськими аудиторіями, що також ставало основою поємічних публікацій у фаховій періодиці. Ми спостерігаємо, як таким чином педагогічна періодика набуває статусу самостійного гравця у справі підготовки майбутнього вчителя.

В кінці 80-х років на сторінках української педагогічної періодичної преси простежується активний інтерес до досягнень країн-лідерів у педагогічній освіті. Зокрема, — Японії.

Це також є одним із зразків саме статусних трансформацій педагогічної періодики в перебудовний період. У публікаціях журналів «Початкова школа» та «Дошкільне виховання» щодо зарубіжного досвіду підготовки вчителя увага акцентується здебільшого на поглибленні психологічної підготовки майбутнього педагога, до підготовки вчителя початкових класів, який мусить закласти на все життя людини стремління до знань і бажання вчитись. «Успіхи в освіті вважаються в Японії синонімом успіхів у житті, і для більшості учнів – це єдиний шлях до досягнення соціальних та матеріальних вершин.»

Тому і роль вчителя у японському суспільстві і ставлення до його підготовки особливі. Це підкреслює на сторінках газети «Радянська освіта» Г. Зарічанський: «Учитель бере на себе вирішення лише найскладніших питань. Робиться все для того, щоб учні поважали один одного. І першими помічниками в цьому є вчителі, які не розподіляють дітей, як це робиться в багатьох країнах, на учнів здібних, малоздібних і взагалі нездібних, оскільки вважають, що школярі можуть засвоїти запропоновану їм шкільну програму. Японська школа функціонує під кількома девізами: «Успіх досягається невтомною працею», «Якщо ти не встигаєш, вперто працюй над собою», «Працювати на межі своїх можливостей». Усі ці девізи спрямовані на те, щоб дитина в школі навчилася невідомої старанності. Тоді їй і на виробництві буде легше. [7. С.3].

Японський школяр складає жорсткі вступні екзамени в середню школу другого ступеня, в коледж, університет. Екзамени постійно переслідують його й під час навчання. Тому у своїй переважній більшості навчальний процес орієнтовано не на творче оволодіння знаннями, а на те, щоб запам'ятати суму інформації, що знадобиться на екзаменах.»

Знайомлячи педагогічну громадськість України з перевагами і проблемами японської «школи успіху» автор адресує читачеві право на оцінку: «Загальна структура японської школи, досить схожа на американську. Однак це стосується лише формальної її будови. А щодо змісту, то є абсолютно унікальною, оскільки соціальна історія японців і японські соціальні цінності ніколи не можна зрівнювати із зарубіжними стандартами. Тут треба відзначити, що японці завжди відрізнялися своїм прагненням до знань. Тому допитливість — одна з характерних рис їх національного характеру. В їхній школі, особливо початковій, завжди виховувалася повага до батьків та людей похилого віку, віра в друзів. Таке виховання залишає в свідомості японців багаторічний слід.»

Крім того, дослідник підкреслює: «Японці вважають, що з отриманням диплома освіта лише починається. Свідченням цього є висока ефективність дослідницьких груп молодих учених, які діють у рамках японських корпорацій, особливо в галузі прикладної науки. Щоправда, будь-які крайнощі мають свої як переваги, так і недоліки. Так, втручання корпорацій у підготовку кваліфікованих спеціалістів негативно позначилося на розвитку університетів в країні. За свідченням американського журналу «Ю. С. ньюс енд Уорлд ріпорт», вони поступаються університетам Західної Європи та Сполучених Штатів.»

На сторінках педагогічних газети «Радянська освіта» в цей період з'являється і досить регулярно виходить рубрика «За матеріалами зарубіжної

преси». І автор публікації про освіту Японії використовує широко матеріали зарубіжних видань аргументуючи свою позицію: «Нині, — писав американський журнал «Ю. С. ньюс енд Уорлд ріпорт», — у світі дедалі гучніше чути голоси, що виступають за перегляд системи освіти. Поки що мало хто знає, з якого кінця підступитися до розв'язання цієї проблеми». Зростає кількість прихильників реформи і в Японії. Вони вважають, що надмірні навантаження, тягар екзамнів, орієнтація на запам'ятовування в ході навчального процесу збільшують кількість людей, нездатних мислити самостійно й творчо. Японські спеціалісти говорять: «Протягом ста років ми докладали значних зусиль, щоб наздогнати Захід у питанні освіти. Ми досягли цього, але нині стоїмо перед новими проблемами.»

Справді, досягнення певної мети, високого рівня, нової якості, як правило, не завершує процес, а відкриває перспективу, завдання, проблему, обрій. Тому банально переносити японський досвід звісно що неможливо. Він зав'язаний на ментальності, історії, культурі, національному колориті. Але без його знання наші автентичні пошуки були б не такими колоритними.

Хоча потрібно погодитись, що трансформації педагогічної періодики в перебудовний період це не лише осягнення найпередовішого. Адже постійний внесок у скарбницю світового досвіду підготовки вчителя становлять публікації про діяльність вищої педагогічної школи в країнах що розвиваються. І їх шлях багато в чому подібний нашому. В публікаціях журналу «Радянська школа» в пору гласності активно обговорювалися стан, специфіка і своєрідні знахідки в справі підготовки вчителя такої багатонаселеної країни, як Індія. Автор Т.Г. Карлова у статті «Освіта Індії: успіхи і труднощі» виклала проблему у причинно-наслідковому напрямі, спираючись на обставини. Зокрема, вона акцентувала увагу на тому, що

«загальне керівництво діяльністю всіх закладів народної освіти, що його здійснює галузеве міністерство, значною мірою має консультативний характер і стосується актуальних питань упорядкування навчальних планів, програм, строків та характеру роботи, підготовки педагогічних кадрів, шкільного будівництва тощо. Ці рекомендації переплітаються з настановами міністерства і департаментів у штатах, які визначають політику в галузі освіти відповідно до конкретних умов. Однак кожна школа по своєму організовує навчальний процес, складає плани, обирає свій режим роботи, а також форму одягу. Адміністрація самостійно вирішує питання добору педагогічних кадрів, умови і оплату праці тощо. Відсутність науково обгрунтованої централізованої системи освіти, соціально-економічні, демографічні та ряд інших факторів позначаються на стані всіх ланок народної освіти.»

На думку авторки: «Сучасна педагогічна освіта в Індії здійснюється у відповідних коледжах, інститутах і на факультетах університетів. Головне її завдання сьогодні сформульовано самими індійськими спеціалістами: «Школа, коледж, або університет — це спільність учнів і викладачів, об'єднаних відповідною справою — збереженням, примноженням та передачею знань для практичного використання майбутніми поколіннями...» (Mainly Academic, New Delhi, 1980, p. 232).

Молодій державі необхідні спеціалісти, здатні не лише навчати дітей, а й готувати всебічно розвинених, кваліфікованих учителів, які зможуть перетворити школу на центр виховної, культурної і громадської діяльності. Особливого значення надається формуванню нової людини, переконаного патріота, відданого своєму народові, ідеалам національного визволення і національної єдності.

Щоб підвищити роль і місце вчителя в індійському суспільстві й системі народної освіти, вдосконалити

мережу педагогічних закладів та їх діяльність, міністерство освіти Індії запропонувало урядам штатів план розвитку педагогічної освіти. Цей план враховує регіональні особливості кожного штату і визначає розміри потрібної йому фінансової допомоги (Education in India, 1974-1976, New Delhi, 1977, р. 5). Пізніше загальноіндійська комісія з освіти рекомендувала здійснити такі заходи: організувати навчання державних службовців (не педагогів, яких можна перекваліфікувати на вчителів); поліпшити підготовку вчителів; переглянути чинні програми і систему екзаменів. У багатьох штатах запроваджено безплатне навчання в педагогічних коледжах. Для подолання гострої нестачі вчителів, зменшення їх навантаження було засновано інститут моніторів — помічників учителів з числа учнів. З метою заохочення дівчат до вступу в педагогічні навчальні заклади встановлено пільги (безплатне навчання, забезпечення транспортом учнів з віддалених сільських районів тощо).

Що ж до програм, то незважаючи на деякі розбіжності, майже в усіх педагогічних навчальних закладах введено теорію і методику викладання, психологію (дитячу і педагогічну), суспільно корисну працю, мистецтво, ремесло. Обов'язковою є педагогічна, суспільна, виробнича практика студентів, результати якої відповідно оцінюються.

Кожен педагогічний коледж має тісні зв'язки з найближчим вузом, який спрямовує його роботу. Так, регіональний коледж у м. Майсорі (шт. Карніатака) спрямовує діяльність понад 30 менших коледжів, призначає до них на роботу своїх випускників, поширює передовий досвід учителів. Для півдня Індії він є зональним центром науково-педагогічної та навчальної діяльності.

Паралельно з розвитком мережі педагогічних навчальних закладів і збільшенням контингенту студентів поширюється форма педагогічної освіти на заочних і вечірніх курсах.

Для підвищення кваліфікації працюючих учителів організовуються довгострокові (літні) та короткострокові (кількатижневі) курси, під час яких вони відвідують відкриті уроки кращих педагогів, беруть участь у тижнях освіти, семінарах, дискусіях, консультаціях, ознайомлюються з матеріалами педагогічних виставок тощо. [8. С.92-94].

Загалом слід зробити висновок що досліджуваний період щодо світового досвіду підготовки вчителя на сторінках української періодичної педагогічної преси засвідчує її статусні трансформації як інформаційного чинника. Оскільки саме з 1985 по 1991 роки ще за радянської системи завдяки галузевій періодиці відбувся злам усталених норм закритого радянського суспільства, авторитарної радянської педагогіки. Українська вища педагогічна школа збагатилась новими технологіями. Цей період став базовим, забезпечив філософські передумови розбудови вищої педагогічної школи незалежної України та підготовки нового вчителя для національної школи.

В практику підготовки вчителя на правах підручника входять, як джерела фахових знань педагогічні часописи, а не рідко і ЗМІ вцілому. Набуває правочинності у підготовці педагогічних кадрів уміння критично оцінювати наукові публікації, готовність застосувати нововведення на практиці.

Надбанням викладачів українських ВНЗ стали здобутки педагогів найбільш розвинених країн світу — США, Японії, Франції, Німеччини. Паралельно в педагогічний обіг було введено багату інформацію про досвід підготовки вчителів у країнах які розвивається, зокрема Індії. Це дало можливість провести важливі паралелі, уникати можливих помилок і прорахунків. В науково-педагогічний обіг було введено результати аналізу в педагогічній періодиці специфіки напрямів і здобутків світового досвіду підготовки вчительство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алексюк А.М. Тагунова І.А. «Альтернативна підготовка вчителів у США» // Радянська школа / - 1985. - №9. - С.90-92.
2. Булай Л.В., Ковязіна О.П. Проблеми змісту освіти американської школи в період реформи 80-х років // Радянська школа / - 1988. - №6. - С.92-94.
3. Дмитрієв Г.Д. «Неспроможність буржуазних концепцій інтелектуального розвитку людини» // Радянська школа / - 1986. - №10. - С.90-94.
4. Дмитрієв Г.Д. «Сучасні концепції змісту загальної середньої освіти в буржуазній педагогіці США» // Радянська освіта / 1987. 28 вересня. - №78. - С.2.
5. Євтух В.Б. Шампур О.В. Програми «Етнічної спадщини та «білінгвізму» в школах США // Радянська школа / - 1985. - №3. - С.88-92.
6. Євтух В.Б. Капіталістичне суспільство і молодь: проблеми 80-х // Радянська школа / - 1987. - №12. - С. 80-84.
7. Зарічанський Г. «Японська школа: за і проти» // Радянська освіта / 1988. №19. - 4 березня. С.3
8. Карлова Т.Г. Освіта в Індії: успіхи і труднощі // Радянська школа / - 1986. - №1 - С. 92-94.
9. Сухомлинська О.В. Школа сучасної Франції: проблеми й перспективи // Радянська школа / - 1987. - №6. - С. 87-90.
10. Тараненко І.Г. Тестування як інструмент соціальної і расової селекції в школах США // Радянська школа / - 1987. - №2. - С.92-94.
11. Чорний В.М. Американські «нові права» та освіта // Радянська школа / - 1985. - №10 - С. 79-82.
12. Шаповалов О. Реальність і невтішні перспективи // Радянська освіта / 1987. 29 вересня. - № 78. - С.2.